
KAREL RICHTER

Třeba i železem a krví

PRUSKO-RAKOUSKÉ
VÁLKY 1740–1866

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

OBSAH

I. Dědičné rozepře	11
Tragický rok	12
Vpád do Slezska	36
Požár se rozhořívá	44
Válka na pokračování	49
Druhá slezská válka	61
Bitva u Žďáru	79
II. Sedmiletá válka	89
Diplomatický přelom	90
Vpád do Saska	93
Bitva u Lovosic	100
Kdo seje vítr	115
Krvavá lázeň u Kolína	126
Válka se rozhořívá	138
Naděje na dobytí Slezska	148
Co bude dál?	157
Tažení ruských spojenců	161
Do čtvrtého roku války	168
Jen zázrak mohl spasit Prusko	180
Z posledních sil	186
Bitva u Lehnice	194
Ovládnutí Berlína	198
Kdy bude Prusko na kolenou?	208
Zázrak	218
Sklizeň bídné úrody	226
III. Bramborová válka	235
Nezhojené jizvy	236
Josefovy plány	239
Krátkodechá válka	242

IV. Pruské ambice	251
Historický prolog	252
Pod novým králem	259
Šlesvicko-holštýnské extempore	262
V. Konečné vyrovnání	285
Itálie vstupuje do hry	286
Na severním válčišti	297
Pruský vpád do Čech	308
Pruský nezdár u Trutnova	331
Nešťastná bitva u Skalice	346
Na jizerské frontě	357
Ztráta Jičina	369
Pruský útok pokračuje	378
Válečné finále	382
Schyluje se k bitvě	388
Bitva začíná	395
Výsledek na vážkách	403
Boční úder	410
Druhá armáda přichází	417
Boj o centrální postavení	424
Oharky naděje	436
Ústup	447
Složitá cesta k míru	466
Jednání o míru	472
Doslov	480
Chronologie	484
Literatura	493

TRAGICKÝ ROK

Na Staroměstském náměstí v Praze byl 31. prosince 1865 před zraky početného davu zvědavých diváků spuštěn hodinový stroj památného orloje na radniční věži. Odpočítal poslední hodiny starého roku a lidé, kteří nadšeně přihlíželi průvodu nových, barevných figur apoštolů, netušili, co všechno je v nadcházejícím roce čeká. A nejenom je.

Za několik dní, v pátek 5. ledna 1866, se na jevišti Prozatímního divadla, naplněného do posledního místečka, odehrávala dlouho ohlašovaná a s dychtivým napětím očekávaná první opera skladatele a kapelníka Bedřicha Smetany s názvem, který, jak se za pár měsíců ukáže, má téměř prorocký význam, *Braniboři v Čechách*. Opera sklídila obrovský úspěch.

František Josef I.

Budoucnost se zdála nadějná. *Národní listy* v novoročním úvodníku hýřily optimismem: „Zdá se, jako by každý jednotlivý stát měl co hojit na ranách z dob dřívějších, pročez touží po klidu.“ To byl zajisté správný postřeh, příští měsíce však přinesou definitivní odpověď na otázku, zda řečená tužba po klidu bude naplněna.

V Čechách se lidé radují: Císař pán František Josef I. přijal prosincovou děkovnou adresu českého sněmu s „nejúplnějším uspokojením“ a odpověděl nadějným poselstvím, v jehož závěru se pravilo: „Radostně vítám okamžik, ve kterém zdar velikého díla mne povede do mého staroslavného města Prahy, abych tam uprostřed svých věrných Čechů po právu a svatém obyčeji akt korunovací vykonal.“

Ještě 8. února české noviny citovaly z trůnní řeči britské královny Viktorie v parlamentu ujištění, že „nemá příčiny, aby se bála, že mír všeobecný bude porušen“. Avšak již následující den znepokojilo české

Královský palác v Berlíně

čtenáře uveřejnění zvláštního telegramu z Vídně, že „mezi Vídní a Berlínem je napnutí co možno veliké“. Co se stalo?

Propukaly rozpory ve společné rakousko-pruské správě Šlesvicka-Holštýnska. V obou vévodstvích se přes úřední zákaz nepřestávalo agitovat pro nastolení vlády vévody Augustenburského, zatímco pruská nadvláda v jakékoli podobě ztrácela širší podporu. Rakousko nemělo důvod v Holštýnsku svěřenému její správě potlačovat snahy o nezávislost na Prusku. Odmítalo proto pruské žádosti o zákrok proti stoupencům augustenburské vlády na svém správním území jako nevhodné a nepřijatelné vměšování do svých mocenských záležitostí. Berlín byl zvláště pobouřen čtyřtisícovým protipruským protestním shromážděním augustenburské strany 23. ledna v Altoně, které rakouský guvernér generál Gablenz nejprve zakázal, ale nakonec povolil. Pruský protest rakouská vláda zamítla. Pruský premiér Bismarck dal při setkání s rakouským velvyslancem Esterházyem jednoznačně najevo, že již nepovažuje prusko-rakouskou alianci za platnou.

28. února se to potvrdilo v Berlíně. Ve starém paláci s antickým portálem na třídě Unter den Linden přesně ve 12.00 začalo jednání korunní rady, kterou narychlo svolal král Wilhelm. Ještě než se ujal slova, přešel vážným pohledem všechny přítomné civilní i vojenské hodnostáře. Seděli tu ministři v čele s Ottou von Bismarckem, korunní princ Friedrich Wilhelm, šéf generálního štábu generál Helmuth von Moltke s třemi dalšími generály ve zlatě vyšíváných tmavomodrých uniformách, pruský vyslanec v Paříži hrabě von Goltz. Všichni hleděli na krále s dychtivým očekáváním. Napětí vzrostlo, když král vyzval přítomné, aby o všem, co se bude projednávat, jakož i o pouhém tématu jednání zachovali nejprísnější mlčení. Hned poté přešel k věci: Gastýnské úmluvy o společné správě Šlesvicka-Holštýnska ztratily platnost. Rakouská vláda nastolila vůči Prusku nepřátelský kurz, který možná povede k válce. Prusko nemůže ustoupit od svých plánů. Projev zakončil výbojným výrokem: „Nechceme provokovat válku, ale musíme jít svou cestou dále, aniž bychom se přitom války zalekli.“

Po králi se ujal slova Bismarck. V působivých barvách vylíčil celý sled údajných rakouských intrik a řekl bez obalu: „Nebylo by moudré nechat na Rakousku volbu příhodného okamžiku pro válku. Jelikož rakouskou únorovou nótou je roztržka dovršena, nastala ta pravá chvíle. Celý

historický vývoj německých vztahů, nepřátelské chování Rakouska,“ volal silným hlasem, „nás ženou vstříc válce. Bylo by chybou jít jí nyní z cesty!“

Všichni ministři dávali příčinnivě najevo souhlas se slovy svého premiéra.

Otto von Bismarck

Pruský vyslanec v Paříži hrabě Robert von Goltz doplnil jeho projev ujištěním, že Francie v případě války o Šlesvicko a Holštýnsko zachová neutralitu stejně jako Anglie a spřátelené Rusko. Prusko bude mít tudíž bezpochyby krytá záda, zejména uzavře-li spojení s Itálií, kterým by dozajista dosáhlo neobyčejně výhodného diplomatického i vojenského postavení.

Všichni přítomní, kromě ministra financí, přitakávali válečnému řešení. Šlesvický guvernér Manteuffel dokonce zvolal: „My se už nacházíme ve válce a já se vřele přimlouvám za její rozšíření!“

Nakonec byl požádán o vyjádření náčelník generálního štábu a tvůrce operačních plánů pro válku proti dunajské monarchii generál Moltke, pod jehož vedením se generální štáb proměnil z bezvýznamného vědecko-technického pracoviště ministerstva války v řídicí a plánovací centrum a skutečný vrcholný orgán velení pruské armády.

„Já jsem pro válku,“ oznámil úvodem. „Podmínkou pro vítězství nad Rakouskem je vojenské spojenectví s Itálií, aby bylo možno odpoutat nucenou přítomností v Itálii alespoň sto tisíc rakouských vojáků. Rakousko by pak bylo schopno postavit do pole na severu přibližně dvě stě čtyřicet tisíc mužů, proti nimž by Prusko mohlo vyslat do boje přibližně stejný počet.“

Generál Helmuth von Moltke

Na závěr se o slovo přihlásil korunní princ, druhý nejvyšší z přítomných hodnostářů po králi. Na rozdíl od všeobecné nálady u jednacího stolu vyslovil důrazné varování před bratrovražednou válkou. „Radím využít všech možností k mírovému vyrovnání s Rakouskem.“

Jednání korunní rady uzavřel král Wilhelm. „Zisk vévodství stojí za válku,“ prohlásil, „i když bych mírové řešení, pokud by ovšem vůbec bylo možné, přijal raději.“ Odpovědnost za válku však svalil na bedra Rakouska. „O tom, zda potrvá mír, či vypukne válka, se rozhodne v závislosti na jeho dalším postoji.“

Pruský tisk radil Rakousku, ať si uvědomí svůj charakter „podunajské říše“ a severní Německo ať přenechá Prusku, pro něj je jeho ovládnutí

životní nutností, jih Itálii a odškodní se ve své „přirozené sféře“ ovládnutím Moldávie a Valašska (kde byl 23. února 1866 státním převratem svržen kníže Cuza, takže se uvolnil trůn). Pro Rakousko to byla ovšem nepřijatelná rada, neboť zájem o rumunská knížectví by okamžitě vedl k nežádoucím rozepřím s Ruskem a Tureckem.

Pruský král Wilhelm I.

Někdy v polovině března, když se hladina veřejného mínění, rozčereaná obavami z války, začala opět uklidňovat, byl premiér Bismarck pozván na saské vyslanectví v Berlíně k slavnostnímu obědu. Vyslancova choť, hraběnka Hohenthalová, která seděla u prostřené tabule vedle něho, se na něj obrátila s naivně otevřenou otázkou: „Je pravda, Excellence, co se proslýchá, že Prusko chce ve válce porazit Rakousko a dobýt Sasko?“

Přátelsky naladěný Bismarck odpověděl s překvapivou upřímností: „Zcela jistě je to pravda, milá hraběnko. Od prvního dne své vlády nemyslím na nic jiného. Brzy uvidíte, že střílíme lépe než náš protivník.“

„To je strašné,“ zaúpěla hraběnka. „V tom případě, když už jste tak srdečně upřímný, můžete mi snad dát přátelskou radu. Máme dvě panství, jedno v Čechách a druhé u Lipska. Kam bychom se měli uchýlit?“

„Já vám mohu pouze poradit,“ odvětil zdvořile Bismarck, „abyste nešli do Čech, neboť právě někde v blízkosti vašeho statku, pokud se nemýlím, uštedříme Rakušanům porážku. Mohli byste tam tudíž zažít nemilá dobrodružství. Jedte klidně do svého saského zámku, tam vás nikdo nebude obtěžovat. Lipsko neleží na operačním směru.“

Hraběnka si rozhovor s Bismarckem přirozeně nenechala pro sebe. Jeho obsah vzbudil senzaci. Bismarck jej ani nepopřel, ani nepotvrdil. Tvářil se, jako by byl nad diplomatické klepy povznesen. Saský ministr zahraničí Beust jej však nebral na lehkou váhu. Okamžitě informoval Vídeň s žádostí o rázný diplomatický zákrok. Rakouský velvyslanec v Berlíně Esterházy z pověření svého ministra zahraničí Mensdorffa si vyžádal audienci u Bismarcka a položil mu přímou otázku: „Má Prusko v úmyslu zničit Gastýnskou konvenci?“ Žádal „naprosto precizní a nedvojsmyslnou odpověď“.

Bismarck se zdál být zpočátku v rozpacích. Vymlouval se, že na ústní otázku lze těžko podat precizní odpověď, žádal písemné vyjádření. Pak se ale rozhorlil a začal chrlit obvinění, jedno za druhým. Označil Rakousko za kazimíra, který zbrojí a žene věci k válce... Po chvíli se nicméně ovládl. Uvažoval, jestli by nebylo lépe nechat vyslancovu otázku bez odpovědi. Nakonec se však přece jen vyslovil: „Na jakoukoli otázku toho druhu, jakou jste mi položil, nelze odpovědět jinak než slovem ne.“ Bez podrobnějšího vysvětlení byla ovšem tato odpověď veskrze nezřetelná, a tudíž bezcenná, zvláště když sám Bismarck připustil, že i mocnost, která by zítra hodlala překročit cizí hranice, ani v předvečer vpádu by svůj záměr nepřiznala.

V tisku se objevovaly nejrůznější dohady, zda válka bude či nebude. Staročeský list *Národ* 1. dubna v úvodníku prohlašoval případnou válku s Pruskem za „nejpopulárnější ze všech, které by Rakousko vésti mohlo, neboť pomíneme-li Turecko, není žádný stát na světě v takové nenávisti u lidu českého jako právě náš soused lupem zbohatlý a na lup spekulující“. Již v únoru tento list, obražející mínění značné části české veřejnosti, dovozoval: „Válka prusko-rakouská byla by u nás nejen nejpopulárnější, nýbrž nabyla by prvním výstřelem rázu národní války pro

nás Čechy, a kdyby vypukla a přišlo zle, musíme přinést poslední kapku krve a poslední haléř za oběť ve prospěch věci rakouské, kteráž jest zároveň národní věcí českou.“

Již ve druhé polovině března roku 1866 se mezi významnými osobnostmi, kterým byla poskytnuta audience v pruském královském paláci, objevil černovlasý, ztepilý voják jiskrného pohledu. Italský generál Giuseppe Govone v doprovodu civilního poradce hraběte Camila Barala. Od 14. března z pověření své vlády jednal s Bismarckem o vojenském spojení. 8. dubna dospělo jednání k podepsání tajné prusko-italské smlouvy. Obsahovala závazek obou smluvních stran, že do tří měsíců, tedy nejpozději do 8. června, zahájí společně válku proti Rakousku. V závěrečné klauzuli byl italské straně přislíben, kromě finančního příspěvku ve výši 120 milionů franků, zisk Benátska, poslední větší rakouské državy na italské půdě, kromě jihotyrolského Trentina. To byla pro Italy vhodně použitá návnada, která je snadno vlákala do pruské válečné pasti.

Bismarck si ovšem uvědomoval, že šlesvicko-holštýnská otázka není vhodnou záminkou pro válku. Bylo třeba najít jinou.

Ve Vídni se mezitím v týdnu od 7. do 14. března konala řada porad nejvyšších rakouských armádních činitelů. Jednali o mimořádně závažných otázkách. Císař generálům předložil k posouzení operační plány. Byl zároveň podrobně rozebrán a zhodnocen celkový stav armády, její dislokace, vytváření bojových uskupení jednotlivých složek armády, řešily se otázky výzbroje a výstroje pěchoty, dělostřelectva i jezdeckva, vybavení a dodatečné fortifikační úpravy pevností. Počítalo se s nutností bojovat současně na dvou frontách, nejenom proti Prusku, ale i proti Itálii. Se zřetelem k tomu bylo rozhodnuto zformovat Severní armádu pro operace v českých zemích a Jižní armádu pro bojovou činnost na italském bojišti. Podle schválených operačních plánů byly již v březnu do Čech přesunuty pěší jednotky v síle asi 10 000 mužů a rozmístěny poblíž hranic.

Také Prusko podnikalo viditelné přípravy k válce. Z rozhodnutí korunní rady z 27. března se přikročilo k úpravě pevností na prusko-rakouských hranicích a 75 pěších batalionů bylo doplněno mužstvem na válečný stav mobilizací zhruba 11 000 záložníků.

Vlády obou znesvářených států si přitom vyměňovaly čím dál ostřejší noty. 9. dubna přišla zpráva z Frankfurtu nad Mohanem, která ohromila

veřejnost. Pruská vláda, která již v únoru neoficiálně sondovala postoj jednotlivých německých států k svému návrhu reformy Německého spolku, jejíž podstatou bylo sjednocení německých zemí kolem Pruska a vytlačení Rakouska jako národnostně smíšeného, neněmeckého státu z členství ve Spolku, nyní vystoupila s návrhem svolat německý parlament utvořený na základě všeobecných a přímých voleb k projednání tohoto návrhu. Bismarck sledoval tímto krokem dva cíle: Vystupňovat rozepří s Rakouskem a zároveň představit Prusko německé veřejnosti jako zastávce národních zájmů německého národa.

Pruská iniciativa vyvolala rozruch ve všech vrstvách obyvatelstva německých států. Každému bylo jasné, že konfliktní premiér Bismarck návrhem na svolání spolkového sněmu chce vyprovokovat válku s Rakouskem, neboť reforma Německého spolku nemůže znamenat nic jiného než likvidaci vedoucího mocenského postavení rakouské monarchie.

Bismarckova politika narážela na nepochopení a nesouhlas ve vlastním Prusku. Sám král, když mu premiér vyložil svůj plán, jak využít všenněmeckého parlamentu pro zájmy Pruska, zvolal rozčileně: „Ale to je přece revoluce, co mi tady navrhuje!“ Velká část pruských statkářů, junkerů, vysocí pruští diplomaté a vlivné kruhy u dvora se obávali všeobecných voleb a z nich vzešlého parlamentu. Viděli v něm nástroj, kterého liberální demokraté snadno využijí k tomu, aby připravili junkery o moc. Nebyli ani přesvědčeni, že Prusko ve válce najisto zvítězí. Pruská šlechta namnoze nepohlížela na šlechtické vládnoucí kruhy Rakouska jako na nepřátele, nýbrž spíše jako na spolubojovníky proti revolučním silám. Nepochopili, že Bismarck svou válečnou politikou sleduje v konečném důsledku úplné potlačení revoluce.

Královna Augusta, korunní princ, pařížský vyslanec von Goltz i téměř celé Wilhelmovo knížecí příbuzenstvo, všichni se snažili krále přemluvit, aby se od Bismarckovy politiky distancoval. Někteří přímo žádali, aby byl ministerský předseda propuštěn a nahrazen hrabětem von Goltzem. Začalo se šuškat, že Bismarckův pád je otázkou několika dnů. Avšak vliv militaristů v čele s ministrem války Roonem a šéfem generálního štábu Moltkem byl tak silný a dalekosáhlý, že se jim podařilo Bismarcka udržet u moci. Jejich nejpůsobivějším argumentem, kterého používal i sám Bismarck, byla přehnaná nebo účelově zkreslená hlášení o válečných přípravách a politických intrikách Rakušanů. Vyrtrvale vsugerovávali králi,

že Rakousko je dravá šelma, proti které se nevinné, mírumilovné Prusko musí bránit. (Ve skutečnosti tomu bylo právě naopak.)

Pravda je, že dunajská monarchie, nejreakčnější, moderním proudům nejméně přístupný stát Německa, ovládaný vysokou šlechtou, byla nezbytně rozhodným odpůrcem německého národního státu. Jeho vládcí věděli bezpečně, že do čela shora sjednoceného Německa by se rozhodně nedostali oni, ale pruští junkeři, přičemž by zřejmě zároveň bylo nutno vyjít vstříc národním hnutím Maďarů, Čechů, Slováků, Chorvatů, Srbů, Slováků, Rumunů, Ukrajinců, Rusínů, Poláků a Italů, všech Rakouskem podmaněných národů, které toužily po nezávislosti. Vládnoucí kruhy Rakouska nebyly připraveny na podporu ideje sjednocení Německa a nebyly ani schopny ji uskutečnit. Z prestižních důvodů se však nemohly vzdát svého tradicemi daného přednostního postavení v Německém spolku. Z této skutečnosti pro junkersko-militaristické Prusko vyplývalo, že jedinou cestou, jak dospět k rozbití Německého spolku a vytvoření německého národního státu, je válka.

Ještě však svítla naděje na udržení míru. Ve druhé polovině dubna Bismarck náhle onemocněl a byl dočasně upoután na lůžko. Ztratil tak přehled o vládních záležitostech a bezprostřední vliv na jejich vyřizování. Nemohl se účastnit důležitých porad a setkávat se podle potřeby s králem. Právě v té době, 20. dubna, byla do Berlína doručena nota, v níž rakouská vláda navrhovala, aby Rakousko a Prusko s platností od 25. dubna zrušily všechny dosavadní válečné přípravy.

Král a většina ministrů následující den rakouský návrh přijali. Nemocný Bismarck mohl zlostí vyletět z kůže. Vynutil si alespoň, že do souhlasné odpovědi byla vložena formulace ponechávající datum odzbrojovacích opatření zatím ještě otevřené. Válečné nebezpečí se však zdálo zažehnané. Rakouský vyslanec Karolyi označil pruský souhlas za Bismarckovo fiasko. Novinové články vzbuzovaly růžové naděje. České *Národní listy* dokonce zrušily svou zvláštní rubriku s nadpisem Přípravy k válce. Zdála se již bezpředmětná.

Vtom nastal nečekaný obrat. Rakousko 21. dubna vyhlásilo mobilizaci své Jižní armády. Evropu znovu zachvátil rozruch. Co se děje?

Italská vláda totiž otevřeně podnikala přípravy k válce. Začínalo být čím dál zjevnější, že generál Govone nepřijel před nedávnem do Berlína pouze nakoupit padesát nadbytečných pruských pistolí s pouzdry, jak

se oficiálně předstíralo. Bylo již nabíledni, že Itálie s Pruskem ujednala tajný komplot. Nedočkavě se nyní připravovala k osvobození Benátska. Povolala do armády brance podléhající odvodu v roce 1866, ale nepropustila do zálohy vojáky, kteří si odsloužili povinnou dobu služby. Tím se zvýšil početní stav italské armády. Zároveň začala soustřeďovat jednotky u hranic benátské rakouské provincie.

Rakousko odpovědělo mobilizací, která měla Italy odstrašit. Listy v Čechách vzrušeně oznamovaly: „Italské vojsko pošunuto jest k hranicím. U Bologni soustředěna jest velká síla vojska. Jsou určité zprávy o vtržení válečném...“ V obnovené rubrice *Národních listů* Přípravy k válce se čtenářům sdělovalo: „... jen co bylo trochu uklidnění, stal se nenadálý obrat a zdá se, jako bychom válce byli nyní bližší nežli kdykoliv dříve“.

Náčelník rakouského generálního štábu Henikstein v memorandu odevdaném ministru zahraničí pod dojmem italských vojenských opatření požadoval mobilizaci rakouských vojenských sil v Itálii. Ministrovi zahraničí bylo jasné, že mobilizace, byť pouze na jihu, bude velkou zátěží pro jednání s Pruskem. Vláda však přes jeho zarputilý odpor vyhověla generálnímu štábu.

Bismarck se pod dojmem této zprávy téměř zázračně uzdravil. Ihned zaslal italské vládě písemné ujištění, že může počítat s pruskou pomocí. Povzbuzena tímto ujištěním, italská vláda 26. dubna vyhlásila mobilizaci všech vojenských pozemních i námořních sil.

Rakouská vláda namísto moudré zdrženlivosti učinila další krok směrem k válce, který ještě znásobil Bismarckovo uspokojení z toho, jak mu Rakušané hrají do karet. Zahájila mobilizaci své Severní armády určené do boje proti Prusku. Za těchto okolností Bismarck spolu s Moltkem a Roonem už snadno přiměl krále Wilhelma 3. května k podepsání mobilizační vyhlášky. Urychleně se začalo doplňovat 5 sborů pruské armády, pokyny pro doplňování ostatních měly následovat během několika dní.

Je 7. května 1866, krátce po 17. hodině. Premiér Bismarck, v cylindru a tmavém dlouhém plášti, vyšel ze sloupového portálu královského paláce po rozhovoru s panovníkem a spokojeně kráčí alejí Unter den Linden k svému premiéřskému paláci, kde má i úředně přidělený byt. Poblíž

nároží se pojednou za jeho zády ozvaly dvě střelné rány. Rychle se otočil. Dva kroky za sebou spatřil hubeného mladíka, který na něho napřahoval revolver. Vrhł se na něj, uchopil ho pod krkem a za pravou ruku. Při zápolení obou mužů padl třetí výstřel. Kulka šla mimo. Avšak atentátník stačil bleskurychle přendat revolver do levé ruky, přitiskl jej ministrovi na hrud' a dvakrát rychle stiskl spoušť. Mezitím přispěchali četníci a několik vojáků gardového pěšího pluku, který náhodou pochodoval kolem. Zadrželi střelce a odvedli ho na četnickou strážnici. Bismarck k obecnému údivu zůstal nejenom živ, ale dokonce nezraněn. První tři střely minuly cíl, poslední dvě ztlumil průnik zimníkem, sakem a vestou natolik, že uvázly beze škody v premiérově nátělníku.

Atentát na Bismarcka

Na strážnici se výslechem zjistilo, že atentátník je student z jižního Německa Ferdinand Cohen-Blind, nevlastní syn známého levicového radikála Karla Blinda. Při jeho zatčení četníci provedli u něj pouze zběžnou tělesnou prohlídku, odňali mu sice revolver, ale nenašli v podpaždí ukrytý nůž. Večer si jím mladík v cele vyšetřovací vazby podřezal zápěstí.

Lidé mladíka veřejně litovali. Prohlašovali ho za mučedníka. Ozvaly se dokonce hlasy vyjadřující politování, že se atentát nepodařil, jak vysvítá z dopisu uveřejněného v listě *Berliner Demokrat*. Fotografie atentátníka se rozmnožovaly po tisících a šly na dračku.

Známý berlínský univerzitní profesor přírodovědec Emil du Bois-Reymond ve Stilkeově knihkupectví vyslovil nahlas hluboké zklamání, že atentátníkova smrt byla zbytečná. „Co to vyrábíte v Německu za mizerné revolvery!“ prohodil znechuceně.

Policejní důstojník poručík Hoppe ze 14. berlínského policejního revíru v hlášení o sledovaných schůzích Dělnického spolku psal o projevech „zavilé nenávisti k hraběti Bismarckovi“.

Proti pruskému militarismu a jeho plánům na uchvácení Německa se na jaře 1866 zvedlo mohutné lidové hnutí odporu, jehož hybnou silou bylo dělnictvo. Na masových shromážděních v Lipsku, Frankfurtu, v Porýní, Württembersku, ale i přímo v Berlíně se požadovalo vytvoření konstitučního národního shromáždění a všeobecné ozbrojení lidu pod heslem „Německé lidové vojsko – jediný zachránce vlasti“. Duch revoluce z roku 1848 ožíval. V Lipsku na obrovské manifestaci pronesl Wilhelm Liebknecht plamennou obžalobu pruského militarismu s odvoláním na události onoho roku: „Prusko postřílelo v Badenu tisíce bojovníků za svobodu, má na svědomí stovky zabitých za stanného práva, Prusové to byli, kdo v Drážďanech potlačili květnové povstání, a tyto Prusy chce dnes někdo postavit do čela Německa, udělat německým císařem toho muže, který dal do bojovníků za národ a svobodu střílet z děl.“ Pět tisíc manifestantů pak jednohlasně schválilo rezoluci proti pruské vládě.

Rakouská vláda při vyhlášení mobilizace předpokládala, že tento důkaz vojenské připravenosti pruským militaristům zchladí hlavy. Kromě toho počítala, že poskytne protibismarckovské opozici argument k Bismarckovu svržení. Účinek rakouské mobilizace byl však zcela opačný. Stala se naopak Bismarckovým argumentem upevňujícím jeho postavení na domácí scéně. Přispěla tak k potvrzení válečnického kurzu otevřeným zahájením mobilizace pruské.

Koncem dubna, ve dnech, kdy napětí ve vztazích mezi oběma státy dosahovalo vrcholu, pokusilo se Rakousko vyloučit ze hry jižní frontu. Francouzským prostřednictvím se obrátilo na italskou vládu

s nabídkou, že Rakousko odevzdá do její správy Benátsko, pokud zachová v prusko-rakouském sporu neutralitu. Italská vláda, vědoma si svých spojeneckých závazků k Prusku, rakouskou nabídku odmítla. Ostatně ani nevěřila v její reálnost vzhledem k tomu, že byla podmíněna získáním Slezska po vítězné válce.

Cesta k válce byla otevřena. Ještě však mohly do vývoje událostí zasáhnout evropské velmoci. Rýsovala se možnost svolání evropského kongresu. V novinách se koncem května psalo, že Francie, Rusko a Anglie se již dohodly na jeho uspořádání a Itálie a Prusko že přislíbily se ho zúčastnit. Také Německý spolek přijal pozvání a nakonec se k účasti přihlásila i rakouská vláda, ovšem s řadou předběžných podmínek: že bude především pozván i římský papež (což bylo nepřijatelné pro Itálii, Anglii i Rusko) a že předmětem jednání nebudou žádné územní změny, ježto pro Rakousko bylo nepřijatelné odstoupení jakékoli provincie, pokud by nebylo vyváжено přiměřenou náhradou na základě vítězné války. Rakouská přihláška k účasti tak vzhledem k nesplnitelnosti předběžně kladených podmínek vyzněla jako odmítnutí. Tím se stal kongres bezpředmětným.

Rakousko však navázalo tajné rozhovory s Francií, jejichž výsledkem bylo 9. června 1866 podepsání přísně tajné rakousko-francouzské smlouvy, jíž se Rakousko zavázalo, že v případě vítězné války s Pruskem odstoupí Francii Benátsko a v případě vítězství nad Itálií nezmění nic na současném stavu. Kromě toho přijalo závazek, že jakékoli územní změny ve střední Evropě bude předem projednávat s Francií, která přitom nebude překážet změnám, jež nenaruší současnou rovnováhu. Rakousko přitom nemělo námitek proti vytvoření nového samostatného porýnského státu z části pruského území na levém břehu Rýna pod francouzským protektorátem. Francie se naproti tomu zavázala pouze k dodržování neutrality a k uplatnění svého vlivu na italskou vládu, aby rovněž zaujala neutrální postoj.

Karel Richter

Třeba i železem a krví

Prusko-rakouské války 1740–1866

Přebal a grafickou úpravu navrhl Karel Kárász.

Edice Polozapomenuté války, svazek 11.

Edici řídí Jan Halada a Václav Kotrman.

Redakce Jan Halada.

Jazyková redakce Martin Ďásek.

Vydalo Nakladatelství Epoque, s. r. o.,

Kaprova 12, 110 00 Praha 1,

v roce 2019 jako svou 695. publikaci.

Druhé, revidované vydání, 496 stran.

Sazbu a litografii provedlo studio Prestig.

Vytiskl Akcent tiskárna Vimperk, s. r. o.

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Knihy Nakladatelství Epoque můžete zakoupit
u svého knihkupce nebo si je lze objednat:

písemně na adrese: **Kaprova 12, 110 00 Praha 1 – Staré Město,**

telefonicky na čísle: **224 810 352, 224 810 353,**

e-mailem na adrese: **objednavky@epocha.cz,**

na internetové stránce: **www.epocha.cz**